

Atatürk'ün Sağlık Anlayışının Türk Hemşireliğindeki Yansımaları*

Reflections of Atatürk's Mentality of Health on Turkish Nursing

Serap Torunⁱ, Osman Bilginⁱⁱ

ⁱDoç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelikte Yönetim AD.
<https://orcid.org/0000-0002-1651-2735>

ⁱⁱÖğr. Gör., Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelikte Yönetim AD.
<https://orcid.org/0000-0001-7637-3071>

ÖZ

Bu çalışmada, Atatürk'ün sağlık konusundaki anlayış ve yaklaşımının Türkiye'deki hemşirelik hizmetlerinin gelişimine ve değişimine etkilerini, yazarların yorumlarıyla değerlendirmek amaçlanmıştır.

Çalışmada retrospektif olarak literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Öncelikli olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliği, felsefi düşüncesi incelenmiştir. Atatürk'ün özellikle ulusal sağlığa yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerin Türkiye'de hemşirelik mesleğinin gelişimine etkileri değerlendirilerek derlenmiştir.

Atatürk'ün aydınlanma felsefesine yönelik düşünceleri ve eylemleri Türkiye'de devrim niteliğinde değişimlere öncülük etmiştir. Eğitim ve sağlık alanları bu devrimlerden en fazla etkilenen iki alan olmuştur. Hızlı bir çağdaşlaşma süreci ile ülkenin sağlık sorunları giderilmeye çalışılırken, sağlık insan gücü eğitimi de hızlanmıştır. Hemşirelik bu dönemde en çok ihtiyaç duyulan meslek olarak değerlendirilmiş ve nitelikli hemşireler yetiştirmek üzere gerekli çabalar gösterilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında başlayan yenileşme ve değişim akımı, hız kesmeden sonraki yıllarda da devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Sonuç olarak, bugün Türkiye'de çağdaş hemşirelerin eğitim süreçlerindeki değişimlerin Atatürk'ün felsefi ve yenilikçi düşüncelerinden etkilendiği bir gerçektir. Bu bağlamda ülkemizde hemşirelerin Atatürk'ün öğretisi, anlayış ve beklentileri doğrultusunda bilimsel yönü güçlü ve hümanist yaklaşımla görevlerini yerine getirdiklerini söylemek olanaklıdır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, Anlayış, Aydınlanma felsefesi, Sağlık, Hemşire

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluate the effects of Atatürk's understanding and approach to health on the development and change of nursing services in Turkey, with the comments of the authors.

A retrospective literature review method was used in the study. First of all, Mustafa Kemal Atatürk's personality and philosophical thought were examined. Atatürk's views, especially regarding national health, are included. These opinions were compiled by evaluating their impact on the development of the nursing profession in Turkey.

Ataturk's thoughts and actions towards the enlightenment philosophy led to revolutionary changes in Turkey. Education and health fields were the two areas most affected by these revolutions. While trying to solve the country's health problems through a rapid modernization process, health manpower training has also accelerated. Nursing was considered the most needed profession in this period and necessary efforts were made to train qualified nurses. The trend of innovation and change that started in the first years of the Republic of Turkey continued unabated in the following years and has survived to the present day.

As a result, it is a fact that the changes in the education processes of contemporary nurses in Turkey are influenced by Atatürk's philosophical and innovative thoughts. In this context, it is possible to say that nurses in our country fulfill their duties with a strong scientific and humanistic approach in line with Ataturk's teachings, understanding and expectations.

Keywords: Ataturk, Mentality, Enlightenment philosophy, Health, Nurse

*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2024;14(1):61-67

DOI: 10.31020/mutftd.1397774

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 29 Kasım 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 17 Ocak 2024

İletişim - Correspondence Author: Serap Torun <setorun@cu.edu.tr>

Giriş

Günümüzde pek çok alanda Atatürk'ün düşünce sisteminin, değerlerinin, insana ve bağımsızlığına verdiği önemin yansımalarına ve etkilerine rastlanmaktadır. Özellikle bireyin sağlığının önemine yönelik düşünceleri pek çok alanda geçerliliğini kanıtlamıştır. Sağlığa ilişkin düşünce ve söylemleri sağlık hizmetlerinin yapılanmasında ve modernleşmesinde etkili olmuştur. Hemşirelikte de eğitimden çalışma ortamına kadar Atatürk'ün görüş ve söylemlerinden etkilenildiğini söylemek olanaklıdır. Buradan hareketle bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlık konusundaki anlayış ve yaklaşımının Türkiye'deki hemşirelik hizmetlerine etkilerini, yazarların yorumlarıyla paylaşmak amaçlanmıştır.

Çalışmada retrospektif olarak literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın okunmasını ve anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak adına alt başlıklarla bölümlere ayrılmıştır. İlk bölümde Atatürk'ün kişiliği ve felsefi düşüncesi, özellikle ulusal sağlığa yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Takip eden bölümlerde Atatürk'ün görüşleri kaynak alınarak yapılmış olan ulusal sağlığın iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler özetlenmiştir. Son olarak Atatürk'ün insan ve sağlığa ilişkin görüşlerinin Türkiye'de hemşirelik mesleğinin gelişimine etkileri değerlendirilerek derlenmiştir.

Atatürk'ün Kişiliği ve Felsefi Düşüncesi

Atatürk'ün sağlık anlayışını anlamak ve bunun hemşirelik hizmetlerine yansımalarını görmek için öncelikle onun kişiliği ve önderliği hakkında fikir sahibi olmak gerekir.

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Türk ulusunun daimi lideridir. Dünyada XX. yüzyılın en önemli liderleri sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Dünya lideri olarak tanımlanan Mustafa Kemal Atatürk'ün pek çok lider özelliğini taşıdığı söylemek olanaklıdır. Bunların en başında karizmatik ve etkili liderlik gelmektedir. Atatürk'ün neden etkili bir lider olduğunu merak edenlerin öncelikle kişilik özelliklerine bakması gerekmektedir. Atatürk'ün en belirgin kişilik özelliği değişime açık olmasıdır. Atatürk'ün değişim konusundaki ilk uygulaması Türkiye'nin yönetim şeklini cumhuriyet olarak belirlemesidir. Tüm yokluklara rağmen hızlı bir gelişme dönemine geçilmesini sağlamıştır. Yeni kurulan devlet yapılanmasıyla birlikte sosyokültürel alanda da çok önemli ve kalıcı değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimler öylesine ince ve derin düşünülerek gerçekleştirilmiştir ki çok güçlü bir ivme etkisi göstermiştir. Atatürk, değişime açıklığını dinamizm ve çalışkanlığı ile destekleyerek sürekli olarak kendini geliştirmiş bir liderdir. Özgürlüğü ve bağımsızlığı kişiliği ile bütünleştirmiş olup daima başarıya inanmıştır. Bilgi birikimini kullanarak önceden geliştirip olgunlaştırdığı düşünceleri ile hareket etmiştir. Atatürk ömrü boyunca karşılık beklemeden vatanına ve milletine yönelik ideallerine kendini adanmış bir liderdir. Yalnızca birkaç kişilik özelliği değerlendirilerek bile onun rasyonalist, pozitivist ve hümanist olduğunu söylemek olanaklıdır.¹ Üstelik onun pek çok kişilik özelliği ve başarıları dünya çapında yankı bulmuştur.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 20. Genel Konferansında (1978) Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünü (1981) Anma ve Kutlama Yıldönümleri programına almıştır.² UNESCO, Atatürk'ü anlayış, barış ve işbirliği konusunda uluslararası çaba gösteren üstün kişi, UNESCO'nun yetki alanlarını içeren konularda yenilikler gerçekleştirmiş bir devrimci, sömürgecilik ile yayılcılığa karşı mücadele eden ilk önderlerden biri, insan haklarına saygılı, insanları ortak anlayış ve devletleri dünya barışına teşvik eden, hayatı boyunca insanlar arasında renk, din, ırk ayırımı gözetmeyen, eşi olmayan devlet adamı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak nitelendirmiştir.² Türkiye bu programa ilk defa Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yılı ile katılmıştır.³

Arnold M. Ludwing, liderlerin görev sürelerine odaklanarak yönetim ve liderlik başarılarını değerlendirmeye yönelik oluşturulmuş olan "Political Greatness Scale" ile 1900-2000 yılları arasında ülkesinin yönetiminde önemli etkiler oluşturmuş 377 devlet başkanı üzerinde ayrıntılı araştırma ve sıralama yapmıştır.⁴ Atatürk bu

listede vizyonerlik kategorisinde 31 puan ile ilk sırada yer almıştır. Atatürk “20. Yüzyılın önde gelen vizyoner lideri” olarak kabul edilmiştir.⁵⁻⁷ Atatürk askeri ve yönetsel başarıların ötesinde yenilikçi, dönüştürücü aynı zamanda engin bir öngörü yeteneği ile geleceği planlama ve hedef koyma yeteneği olan bir liderdir.⁸ Atatürk'ün 100 yıl önce kaleme aldığı Türk ulusunun gençlerine seslendiği Gençliğe Hitabe'sinin neredeyse her satırında günümüzde Türkiye'de yaşanmakta olan sosyo-politik olaylara değinmesi onun dahice öngörüsüne örnektir.

Atatürk tıpkı kendi kişiliğinde olduğu gibi ulusunun her bireyinin özgüven içinde özgür düşünerek eylemde bulunmasını hedeflemiştir. Vatandaşlarının, insanı seven ve önceleyen, saygı duyan, ekonomik alanda etkili ve başarılı olan, akılcı, sorgulayan, bilime ve bilimsel düşünceye açık, sanatı ve bilimi fikirlerini dolayısıyla kendini geliştirmek için kullanan, erdemli, güçlü ve bağımsızlık onuruna sahip bireyler olmasını istemiştir.^{8,9} Bu amaçla siyasi ve sosyal hayata özgü ilke ve devrimlerini hayata geçirmiştir. Latin harflerinin kullanımına başlanmasıyla halkın çağdaş bilimsel bilgiye daha kolay ulaşmasını hedeflemiştir. Eğitimden kadın haklarına kadar pek çok düzenleme birkaç yıl içerisinde hayata geçirilmiştir. Bu yenilikler Atatürk'ün sağduyusunu, cesaretini ve kararlılığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ulusun kendisine olan güveni ve inancı onun devrimlerinin kabul edilmesini ve uyum sağlanmasını kolaylaştırmıştır.⁹

Türk Aydınlanma Çağı Felsefesi

Türk Aydınlanma Çağı Felsefesi akılcı ve bilimsel düşünüşle ortaya çıkmış bir düşünce devrimidir. Bu düşünce bilime dayalı, ayakları yere basan hedeflerle belirlenmiştir. Yeniliklerin kabul görmesini sağlamak üzere düşünce ve eylemi eş zamanlı gündelik hayata geçirerek ortaya çıkan ikilemlere anında hamlelerle baş etmeyi gerektirmiştir. Aydınlanma çağı felsefesi özünde insanlığa yönelen büyük bir fikir hareketi olarak değerlendirilmektedir. **Bu yönleriyle Türk Aydınlanma Çağı Felsefesi, doğrudan günümüz hemşirelik mesleği ile bağdaşmaktadır.** Yeni dünya düzeni bilimsel alanda yapılacak reformlarla ve bilimsel bilgiye erişimle sağlanacaktır. Erişilen bilgi kullanılmalı ve yenileri üretilmelidir. Bu düşünce sisteminde yer alan değerler birey ve vatandaş olma bilincinde çağdaş dünyaya ayak uyduracak değişikliği öncelemektedir. Bununla birlikte birey, aile ve topluma yönelik değerler bütününün günlük yaşamda ortak amaç birliği ile topyekün kalkınmayı, değişimi sağlayarak uygarlığa dolayısıyla özgürlüğe ve mutluluğa ulaşmayı hedeflemiştir. Türk Aydınlanma Çağı Felsefesi'nin en önemli unsuru bağımsızlıktır. Bağımsızlık hiçbir etkenle esaret altına girmeyecektir.^{1,10} Atatürk bir ulusu oluşturan bireylerin yaşama, çalışma, düşünce ve vicdan özgürlüğünün güvence altında olması gerektiğini vurgulamıştır. Atatürk'e göre özgür bir toplumun temel dayanağı hak ve adalet kavramlarıdır.^{10,11}

Bu felsefe ile gerçekleştirilen köklü değişimlerden biri de sağlık alanında yaşanmıştır.¹¹ Türkiye'deki sağlık hizmetlerinde başlatılan yeni dönem, köklü bir reform hareketi olup Atatürk'ün sağlık anlayışının içeriği, kapsamı, yöntemi ve uygulamasıyla uygar bir toplum kurma yolunda geliştirdiği sistematığın bir parçasıdır.

Atatürk'ün Sağlık Anlayışı

Atatürk'e göre “Devlet” vatandaşın sağlığını korumalı, geliştirmeli, halkı o dönemde var olan bulaşıcı hastalıklardan (sıtma, tifo, tifüs, kuduz, verem, trahom, frengi vs.) korumalı ve bu hastalıklarla mücadele etmelidir.¹²⁻¹⁴ Sağlık sorunlarına karşı devletin kayıtsız kalmadığını ve yapılandırdığı kurumlar aracılığı ile mücadele ettiğini gören halk, reformları desteklemiş ve cumhuriyeti benimsemiştir.¹⁵ Sağlık alanındaki yapılanmalar Atatürk'ün savaş alanları dışında da bir öngörü yeteneğine sahip olduğunun ve etkili bir politika uyguladığının göstergesidir.

Atatürk'e göre insan sağlığı ile cumhuriyetin ekonomik ve toplumsal hedefleri arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır.^{14,15} Sağlıklı birey ülke için en önemli kaynaktır. Çünkü sağlıklı bireylerin olduğu bir ülkede savunma kolaylaşacak, ekonomi güçlenecek, üretim artacak ve en önemlisi ülke nüfusu artacaktır. Sağlıklı

bireylerin olduğu bir ulus Atatürk için en önemli hedeftir. Bu hedef o dönemdeki mevcut koşullar ve gözlemler sonucu geliştirilmiştir.

Bu bağlamda ülkenin o dönemde içinde bulunduğu sağlık durumunu özetlemekte yarar vardır. Kurtuluş Savaşı sırasında tüm ülkede 13 milyon olan nüfusun yarıya yakını hastadır. Bazı bölgelerde bulaşıcı hastalıklar yaygındır.¹⁶ Hastalıkların tedavisi için gerekli ilaçlar yetersizdir. Daha da ötesi halk ve asker yiyecek sıkıntısı yaşamaktadır. Yoksulluk tüm ülke genelinde katlanarak artan en büyük sorundur. Bu yoksulluğun ana nedenlerinden biri üretimde en önemli rolü üstlenecek olan genç erkek nüfusun ülkesi ve değerleri uğruna savaş meydanlarında can vermeyi tercih etmiş olmasıdır. Mustafa Kemal'e göre uzun savaşa bağlı, özellikle erkek nüfusun azalmış olması, üretim ve savunma için sakıncalar yaratmaktadır. Arzu edilen nüfus düzeyine erişmek için kuşkusuz, doğumların artırılması, ölümlerin azaltılması gerekmektedir.^{14,16}

Kurtuluş Savaşı (1919-1922) sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında da toplumsal sağlık sorunları savaş döneminden çok farklı değildir. Bazı bölgelerde daha yoğun olmakla birlikte sıtma bütün ülkeye yayılmıştır. Diğer bulaşıcı hastalıklarda sorun olmaya devam etmektedir. Bebek ve çocuk ölüm hızları çok yüksektir. Sağlık hizmeti sunumunda yetişmiş eleman eksikliği savaş yıllarında da hissedilmiş olmakla beraber, savaş sonrasında uzunca bir süre hekim, mesleki eğitimi almış hemşire, ebe ve diğer sağlık çalışanları sayıca yetersiz kalmıştır.¹⁶ Çalışacak insan yetersizliği nedeniyle halka sağlık hizmetinin götürülmesi de sekteye uğramış hastane ve benzeri kuruluşlarının sayısı yetersiz kalmıştır. Ülke genelinde, 1923 yılında Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekaleti'ne (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, günümüzde Sağlık Bakanlığı) bağlı sağlık çalışanı olarak 554 doktor, 560 sağlık memuru, 136 ebe, 40 hastabakıcı hemşire, 60 eczacı bulunmaktadır.^{11,14,16}

Atatürk yeni neslin, ülke kalkınmasına katkıda bulunabilecek üretici niteliklere sahip olmasını istemiştir. Bu üretici nitelikler ancak sağlıklı bireylerde olabilir. Bu nedenle insan sağlığının ekonomik ve toplumsal öneminin anlaşılması ve bu yöndeki politikaların oluşturulması süreci Atatürk'ün benimsediği yaklaşımdır. Atatürk'e göre Türkiye'de uygulanacak temel sağlık politikası; ulusun sağlığını korumak ve geliştirmek, ölüm sayısını azaltarak nüfusu arttırmak, toplumsal ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmektir. Atatürk, sağlık sorunlarına, toplum sağlığı sorunu olarak bakmış ve bu sorunların çözümünde devleti görevlendirmiştir.¹⁴

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Sonra Sağlık Düzenlemeleri

Sağlık sorunlarını çözüme görevini üstlenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından 2 Mayıs 1920'de yürürlüğe giren 3 sayılı yasa uyarınca Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti kurulmuştur. 1925 yılında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nin ilk çalışma programında sağlık örgütünü genişletmek, köylere kadar götürmek ilk sırada yer almaktadır. Sağlık örgütünü yürütecek yeterli sayıda sağlık personeli yetiştirmek ikinci hedeftir.¹⁷ Ülkenin her noktasında bakım ve tedaviye ulaşımı sağlayacak numune hastaneleri açmak, doğumevleri ve çocuk bakımevleri kurmak üçüncü hedeftir. Sıtma, verem, trahom, frengi, kuduz gibi hastalıklarla savaşmakta hedefler arasında yer almaktadır.^{17,18} Diğer hedefler ise sağlıkla ilgili kanunları çıkarmak ve Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü'nü kurarak salgın hastalıklarla mücadele etmektir. Görüldüğü üzere tüm bu hedefler ülke nüfusunun arttırılmasına yönelik hedeflerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bulaşıcı hastalıklara yönelik yapılan düzenlemeler sağlık uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır.^{12,19,20}

Bununla birlikte sağlık çalışanlarına yönelik düzenlemelerde o dönemde ülke yönetiminde yer alan herkesin ileri görüşlülüğünün ve işlerinin ehli olduklarının göstergesidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında henüz dünya genelinde bu tür yasal düzenlemeler yaygın değilken 1928 yılında çıkarılan 1219 numaralı "Tababet ve Suabatı San'atlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun" ile hekim, diş hekimi, ebe, sünnetçi ve hastabakıcı

hemşirelerin uyması gereken usuller düzenlenmiştir.²¹ Dünya Hekimler Birliği'nin 1949'da Uluslararası Tıbbi Etik Yasasını kabul ettiği göz önüne alındığında; 1219 sayılı yasa gelişmiş ülkelerden çok önce deontolojik ve etik düzenlemeler yapıldığını ortaya koymaktadır.²²

Sağlık alanında en önemli girişimlerden birisi de Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat isteği ve katılımı ile hayata geçirilen Milli Türk Tıp Kongreleridir.^{15,16,23} Bu kongrelerin ilkinde “Çocuk ölümleri ve Sıtma” teması (1-3 Eylül 1925 Ankara) işlenmiştir.¹⁶

Sağlık Çalışanı Olarak Kadının Önemi

Milli Türk Tıp Kongresi'nde Dr. Mithat'ın konuşması, halkın o yıllardaki değerlerini ortaya koyması bakımından önemlidir:

*Maalesef Anadolu'da evlenme yaşı kızlarda 11, erkeklerde 13'dür. Kongre bu konuda fikir birliğine varıp karar alsın. Ayrıca evlenmeden önce yalnız erkekler muayeneye tabi tutuluyor. Cumhuriyet hükümeti birçok taassubu yıktı. Kızların muayene edilmemesi taassubunu da yıkmalı. 15 yıldır Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bu sorunla mücadele ettim.....Kongrenin bu sorunu halledeceğine inanıyorum”.*¹⁶ Milli Türk Tıp Kongrelerinde konuşmacıların hemen hepsi hemşireye ve özellikle halk sağlığı hemşiresine ihtiyaç olduğunu ve hemşire okullarının açılmasının şart olduğunu belirtmiştir. Ancak toplumsal cinsiyet baskısı nedeniyle dönemin Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam, erkekleri eğitmek üzere “Sağlık Memurluğu” sınıfını kurmuştur. Bu yaklaşım ne yazık ki yalnızca kadınların eğitim aldığı ebelik ve hemşirelik mesleklerinin gelişimini biraz ötelemiştir.¹⁶

Oysa Mustafa Kemal Atatürk'e göre “Kadın yoksul ise insanlık yoksuldur” Bu yoksulluğu yalnızca maddi olarak değil manevi olarak da değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Atatürk Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde erkeklerin yanında etkin rol oynayan ve Cumhuriyet'in kurulmasında "Türk kadını" olarak yer alan kadınlığı doğası gereği “yüksek” bir mevki olarak tanımlamıştır. Ona göre “İnsanlığın bugün sahip olduğu zenginliği oluşturanlar, doğuran, yetiştiren ve bu mirası kucağında onlara aktaran kadınlardır.”²⁴ Atatürk, kadının, toplumun her alanında erkekle birlikte hareket etmesi, çalışması ve ilerlemesi gerektiği düşüncesini yaşama geçirmiştir. Kadına ulusallık bilincini kazanmış bireyler yetiştirmek görevini vermiştir. Kadının annelik-doğurganlık rolü cumhuriyetle birlikte ulusal değerleri benimsemiş ve içselleştirmiş bireyleri yetiştirmek olarak değişime uğramıştır.²⁵ Halkın algısını ve yaşam tarzını kökten değiştirmek yerine, devrimin arkasında duran ve itici güç olarak biçimlenen halk desteğinin sürmesini dolayısıyla devrimin amacına ulaşmasını sağlamak üzere yavaş ve sürekli bir değişim tercih edilmiştir. Böylece kadının eğitimi, ona tepeden verilen bir “ayrıcılık” olmak yerine, ona devlet tarafından tanınması zorunlu olan bir hak olarak ortaya çıkmıştır.

Atatürk'e göre cumhuriyetin ilanından sonra, kız-erkek ayrımı yapılmaksızın yeni yetişecek Türk gençlerinin eğitimini ele almak, devletin öncelikli görevlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda hemşirelik alanında okullaşma faaliyetlerine hız verilmiştir.^{25,26} Bu alanda en önemli gelişme olarak 11 Aralık 1924'de Hilal-i Ahmer Kongresi'nde, savaş yıllarında eğitilmiş hemşirenin önemini daha iyi anlaşıldığı belirtilerek hemşire okulu açılmasına karar verilmesi gösterilebilir. Besim Ömer Akalın, Akil Muhtar Özden, Tevfik Sağlam ve Safiye Hüseyin Elbi 1925 yılında Hilal-i Ahmer Hastabakıcılık Mektebi'nin kurucu üyeleri olarak hemşirelik eğitimi tarihine önemli isimler olarak kaydedilmişlerdir.^{25,26} Başlangıçta aileler kız çocuklarını, kadın erkek ayrımı gözetmeksizin hastalara ilgi ve bakım üzerine kurulmuş olan mesleği edineceği bir okula göndermeyi desteklememiştir. Hilal-i Ahmer'in öğrencilere maddi (yeme, içme, giyinme ve harçlık) katkıları ve yatılı okul olması ilgiyi arttırmıştır. Türkiye'deki Hilal-i Ahmer etkinliklerini yakından izleyen ABD Kızıllaç Detroit şubesi Ford Fonu bursu ile Semiha Fuat, Esmâ İbrahim (Deniz), Bedriye Mustafa, Fehime Fevzi ve Fahrunnisa

Ali Amerika'da eğitime gönderilmiştir.²⁷ Ülkemizde “hemşirenin hemşireyi yetiştirmesi” dönemi bu hemşire liderlerin yurda dönüşüyle başlamıştır.

Türkiye’de Çağdaş Hemşirelik

Çağdaş hemşire akılcıdır ve üst düzeyde bireysel sorumluluk gerektirir. Yani rasyonalisttir. Bir bütün olarak birey olmak, hak ve hukuka uygun davranarak saygı göstermek, bağımsız olmak ancak aydınlanma felsefesi ile kavranabilir. Öğrenilebilen, yenilenebilen ve araştırmalarla yeniden üretilebilen bilgi birikimine dayanır. Yani pozitivisttir. Aydınlanma, farkındalık ve erdemlilik gibi değerler ancak sağlıklı bir bilim-sanat ve felsefi eğitimi ve anlayışla sağlanır. İleri düzeyde özelleşmiş mesleki eğitim süreciyle öğretilebilir. “Her birey tektir, özeldir ve değerlidir” ilkesi düşünce ve eylemlerinin temelini oluşturur. Yani hümanisttir. Aydınlanma felsefesinin önemli bir unsuru cinsiyet ya da sınıfsal ayırım olmaksızın insanı insan olarak önemseyerek bütün farklılıkları aynı çatı altında gören hümanist yaklaşımı içermesidir.²⁸ Üyeler arasında güçlü bir iç örgütlenme ve iyi gelişmiş grup bilinci vardır. Meslek üyeleri birbirlerine yardım etmeye eğilimli ve toplum yararına çalışmaya isteklidir. Yani paylaşımcı ve ulusalcıdır. Atatürk “akıl ve bilimin temel yol gösterici olarak kabul edilmesi”ni temel mirası olarak göstermiştir. Günümüz Türkiye’sinde hemşireler Aydınlanmacı felsefe anlayışına uygun olarak insanı holistik bakışla bir bütün olarak görerek, aklın ve bilimin yolunda analitik düşünce ile hastanın sorunların çözümünü sağlamaya çalışarak, daha iyiye ulaşmak için güncel bilgiler ışığında değişim ve gelişimin sürdürerek Atatürk’ün mirasına sahip çıkmaktadır.²⁹

Sonuç

Dünyanın her yerinde hizmet verebilecek nitelikte bilimsel bilgiye dayalı hemşirelik hizmetlerinin gelişiminde Atatürk’ün Türk kadınına olan inancının yeri büyüktür. Ancak Türkiye’de hemşireliğin var olma çabası erkek egemen bir dünya olan tıp alanında uzun ve bir o kadar da zorlu olmuştur. Türkiye’de hemşirelik 2007 yılına kadar kadın mesleği olarak sürdürülmüştür. Bu uğurda hizmet veren günümüze kadar olan tüm hemşire eğitimcilerimize teşekkür etmemiz gerekmektedir. Atatürk’ün öncülüğünde başlayan reformlarla birlikte hemşirelik mesleğinin var olma sürecinde rol alan tüm öncü Türk hemşireler övgüyü hak etmektedir. Onların sayesinde Atatürk’ün Türk Ulusu’nun her bireyinde olmasını beklediği davranış ve özelliklerin pek çoğu hemşirelik mesleğinin mensuplarında vücut bulmuştur. Bunun için ülkemizde ki “Çağdaş Hemşire/Hemşirelik” özelliklerine bakmamız yeterlidir.

Temelinde insan sevgisi olan ve adanmışlık gerektiren hemşirelik tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de meslek olarak vazgeçilmezler arasındadır. Her bir hemşire ise kendisine ulusal lider Mustafa Kemal Atatürk’ü örnek almalıdır. Onun gibi dinamik, çalışkan, sürekli gelişen ve sürekli başarıya odaklı olmalıdır. Özgürlüğü ve bağımsızlığı kişiliği ile bütünleştirerek, hastasını en kısa sürede bağımsızlığına kavuşturma amacıyla girişimlerini bilimsel bilgi ile eyleme dönüştürmelidir. Kendini mesleğine ve ideallerine adanmanın yanında akılcı, sorgulayıcı ve eleştirel düşünen birey olmalıdır. Bilgi ve beceride güçlü, etik değerlere sahip, insana saygılı olmalıdır. Hemşire bilimi/bilimsel düşünceyi kendini ve mesleki bilgi dağarcığını geliştirmek için kullanılmalıdır. Güzel sanatlara yönelmeli ve sanat yönünü geliştirmelidir. Kendi vücut sağlığını koruyucu aktivitelerle bedenine saygı göstermelidir. Hemşireler bireysel ve hizmet alanın haklarına saygı duyarak koruyan bireyler ve meslek mensupları olmalıdır. Aynı zamanda çağdaş hemşire öncüllerimiz gibi çağdaş hemşire; sahip olduğu güç ile kendine güvenmeli, özgür düşünmeli ve bağımsız rollerini gerçekleştirmelidir. Düşüncesini eyleme dönüştürmeli, sorumluluk almalı, insanı severek saygı duymalıdır. Aynı zamanda üretken, etkili ve başarılı olmak için meslektaşlarına güvenmeli, birlikte hareket etmelidir. Hemşireler görev, yetki ve sorumluluklarını yerine getirirken bağımsızlık onuruna sahip olmalıdır. Ancak yukarı satırlarda sayılan bu özellikleri çalışma hayatı ve gündelik yaşantımızın odağına yerleştirdiğimizde, Atatürk’ün beklentilerine cevap verebilen birer cumhuriyet neferi olabiliriz.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Serap Torun: Fikir, tasarım, denetleme/danışmanlık, veri toplama/işleme, analiz ve yorum, literatür tarama ve yazım, eleştirel inceleme

Osman Bilgin: Denetleme/danışmanlık, veri toplama/işleme, literatür tarama ve yazım.

Kaynaklar

1. Alkan C. Atatürk felsefesinde insan kavramı. Eğitim ve Bilim 1983;8(46).
2. Unesco.org [Internet]. Unesco'nun Doğumunun 100. Yılına "Atatürk Yılı" İlan Etmesini ve Gerekçesini Paylaşarak...[Erişim Tarihi: 20.10.2023] Erişim Adresi: <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/162>
3. Strasam.org [Internet]. UNESCO'nun 1981'i Atatürk Yılı İlan Etmesinin Hikayesi Nedir?. [Erişim Tarihi: 20.10.2023]. Erişim Adresi: <https://strasam.org/tarih/turkiye-cumhuriyeti-tarihi/unesconun-1981i-ataturk-yili-ilan-etmesinin-hikayesi-nedir-689>
4. Ludwig, AM. King of the mountain: the nature of political leadership, Kentucky Press 2002. Erişim Tarihi: 20.10.2023
5. Ataturksociety.org [Internet]. Erişim Tarihi: 20.10.2023. Erişim Adresi: <http://ataturksociety.org/board/prof-arnold-ludwig/>,
6. AA. Atatürk 20. Yüzyılın en büyük lideri. Hürriyet Gazetesi 2008; Mayıs, Haberler, Dünya Haberleri. [Erişim Tarihi: 20.10.2023.] Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ataturk-20-yuzyilin-en-buyuk-lideri-8973034>
7. Doganhasol.net [Internet]. Atatürk 20. Yüzyılın dünya lideri. [Erişim Tarihi: 20.10.2023] Erişim adresi: <http://www.doganhasol.net/ataturk-20-yuzyilin-dunya-lideri.html>
8. Mısırdalı Yangil F, Öztürk Başpınar N. Evaluation of Mustafa Kemal Atatürk's leadership style in terms of sustainable leadership. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2022; 11(2): 323-350
9. Atatürk MK. Nutuk. Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273376/nutuk.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2023
10. Kocatürk U. Atatürk'ün fikir ve düşünceleri. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları; 1999. ss:89.
11. Akçay İ. Atatürk devrinde sağlık hizmetleri, 9. Türk Tarih Kongresinden Ayırbaşım,1989, T.T.K. Basımevi; 1989. Ss:1854.
12. Fişek N. Halk sağlığına giriş. H.Ü.-W.H.O. Araştırma ve Sağlık Araştırmacı Yetiştirme Merkezi Yay. Ankara; 1991. ss:13.
13. Unat EK. Türkiye Cumhuriyetinde Atatürk döneminde bulaşıcı hastalıklarla savaş. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi 1981;12 (Özel Ek Sayı): 383-397.
14. Aydın E. Atatürk'ün sağlık kavramı ve anlayışı. Ankara Tıp Fakültesi dergisi 1995;48:43-54.
15. Aydın E. Atatürk ve Türkiye'de sağlık hizmeti anlayışı. Ed.: Kahya E, Şar S, Ataç A, Oğuz NY, Arda B. 5. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, Ankara, AÜ Basımevi; 1999:ss. 117-122.
16. Özyayın Z. Büyük önder Atatürk'ün himayelerinde yapılan I. Milli Türk Tıp Kongresi. Tıp Tarihi Araştırmaları 1998;(7): 220-240.
17. Aydın E. Türkiye'de sıtma mücadelesi. III. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, TTK Yay. No: VII. Dizi – 1999;131b, s. 301-308.
18. Cihan E. Atatürk döneminde sağlık politikası. Türk Tıp Tarihi Yıllığı 1997;(4): 40-45.
19. Hatemi H. Cumhuriyetin ilk 15 yılında sağlık hizmetleri. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yay. Özel Seri: 4, İstanbul; 1998.
20. Özpekcan M. Büyük Millet Meclisi tutanaklarına göre Türkiye Cumhuriyeti'nde sağlık politikası (1923-1933). Yeni Tıp tarihi Araştırmaları 2001;(7): 105-160.
21. Karakuzu İ. Türk sağlık mevzuatı. Yasa Yayınları. İstanbul; 1996.
22. Sert G. Hasta hakları uluslararası bildireler ve tıp etiği çerçevesinde. Birinci basım. İstanbul. Babil yayınları; 2004.
23. Arkan A. Milli Türk Tıp Kongreleri (1923-1968) ve Türkiye sağlık politikalarına etkileri. İÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi,(yayınlanmamış). İstanbul; 2005.
24. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Atatürk'ün sağlıkla ilgili özdeyişleri ve sözleri, S.S.Y.B.Yay. Ankara; 1981. ss:18.
25. Torun S. Türkiye'de 19. yüzyıldan günümüze kadınların hemşirelik özelinde tıp sahnesinde rol alma çabaları. Ögenler O, editör. Tıp Tarihi ve Tıp Etiği Açısından Kadın. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. ss.51-62.
26. Erdil F. Cumhuriyet döneminde hemşirelik. Atatürk'ün ölümünün 62.yılında Cumhuriyet Türkiye'sinde Bilimsel Gelişmeler Sempozyumu. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara;2001.
27. Karal Akgün S, Uluğtekin M. Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a. Türk Hava Kurumu Basım İşl. Ankara; 2001. ss:89-03.
28. Zyblock DM. Nursing presence in contemporary nursing practice. Nursing Forum 2010; (45): 120-124.
29. Özdemir NGD, Ağaçdiken, S. Pozitivizm ve hemşirelik: pozitivist paradigmanın hemşirelik bilimine etkisi. Akdeniz Hemşirelik Dergisi 2022;1(2):71-76.